

Tábori Róbert: GÁBOR ÁRON

– történeti elbeszélés –

I. A sepsiszentgyörgyi nemzetgyűlés.

Él a magyar földön egy néptörzs, amely mindenhez ért. Ha kedvez neki a szerencse, akkor földműves és úgy megforgatja, ápolgatja azt a darabka földet, amelyet őseitől örökölt, hogy szegényesen megélhet belőle. Mert az a föld kemény, rögös és megköveteli, hogy ve-rejteként hullassanak belé. De azért a székely mégis szereti, és bárhová kergeti világgá sorsa, visszavágyódik hozzá. Ha pedig nem kedvez a székelynek a szerencse, akkor beáll bányász-nak, gépésznek, üvegcsinálónak, fúró-faragónak, iparosnak, katonának és minden egyéb-nek, ami megadja a mindennapi becsületes kenyeret. Mert ő mindenhez ért.

De legjobban érti mégis, hogyan kell a szabadságát megvédelmezni. Ebben nincs párja kerek e világon. Tatár, török és német csorda végigzúdult Magyarországon meg Erdélyben, de legrövidebb ideig volt maradása a székelyek földjén. Ott mindjárt kitalálták nagy fur-fanggal, hogyan kell a hivatlan vendégnek elvenni kedvét a maradástól. Amit pedig a székely fuffang kieszel, azt végre is hajtja a székely vitézség. A dicsőséggel teljes 1848-ik esztendőben, amikor a szabadság napja egész fényében tündökölt hazánk felett és olyan gyümölcsöt termelt, aminőt sem azelőtt, sem azután soha, akadtak a szabadság gyümölcsös kertjének rablói és pusztítói is. Még pedig éppen azok sorában, akiket a magyar nemzet föl-szabadított a jobbágyság alól és kimondta rájuk, hogy egyenrangú fiai legyenek a hazának. Az oláhok, a szerbek. A szászok és a tótok rúttul fizették meg a magyar jóságát és lázadást szítottak ellene éppen akkor, mikor külellenséggel is küzdött. Különösen Erdélyben dúlt a polgárháború és az oláhok olyan irtózatosságot vittek végbe, aminőket a tatár-járás óta nem látott a haza földje. Egész családokat kiirtottak, pusztán azért, mert magyarok voltak: egész falvakat és városokat leromboltak, pusztán csak azért, mivel magyarok laktak. Magyaroknak lenni olyan bűn volt az oláhok szemében, amelyért csak halálra szólhatott az ítélet.

Egész Erdély a lázadók kezében volt már, csupán Háromszék, ahol a székely nemzet eleje gyűl össze, küzdött vitézül az oláh áradás ellenében. De az ellenség tízszerre erősebb volt, segítette azonfelül a szász, segédcsapatokat küldött a császári generális: Urbán, aki maga is híres volt a magyar falásáról és kegyetlenségéről. Pénzben, élelmiszerben, puska-porban és ágyúban bőség uralkodott az oláhok táborában, míg ellenben a szegény székely, ha volt is puskája, maga kovácsolta, és ha volt puskapora, maga készítette nagy nehezen.

De azért székely a székely, hogy el ne csüggedjen a veszedelem idején és példát adjon minden időre, hogyan kell a szabadságot szeretni és megvédelmezni. Minden oldalról jöt-tek a rémhírek és a székely nemzetet nem hogy megfélemlítette volna a sok csapás, de még inkább megérlelődött benne az elhatározás, hogy nem engedi porba hullni a szabadság zászlaját. Berde Mózes, akit a magyar kormány azzal bízott meg, hogy a székely sereget szervezze, november 12-én gyűlést hívott össze Sepsiszentgyörgyre. Összejöttek a székely nemzet főbbjei és bár nagyon komor volt a kedvük, de lobogott az elszánás tüze.

A kormánybiztos felállott és elmondotta az összejövetel célját:

– Testvérek! Bajtársak! – szólott messze csengő hangon –, úgy képzeljétek, hogy mi most egy kisded szigeten állunk, melyet körülzúg és elnyeléssel fenyeget a tajtékzó tenger. Egész Erdélyből már csak ez a darabka föld a magyaré, a többi elfoglalta a német és az oláh. Síri csend mindenütt, mert ellenségeink gondoskodtak róla, hogy temetőt csináljanak a magyar

városokból. Az a kérdés, hogy már most mi lesz a mi sorsunk? Urbán azt izente, hogy követ nem hagy kövön az egész Székelyföldön, ha ellent merünk állani és ő az az ember, aki a legkegyetlenebb ígéretét is beváltja. Janku, Axente, Dobra és Balinte, az oláhok vezérei, nem laktak még jól magyar vérrel, hanem újabb prédára sóvárognak. Mit tegyünk ilyen körülmények közt? Ellenálljunk vagy pedig...

Nem folytathatta tovább, mert közbe kiáltott Nagy Ferenc, gidófalvi lelkész, egy hetvenéves öregember, akiben azonban tüzesen lobogott az ifjúság és szabadságszeretet szent lángja.

– Ha kell, mind meghalunk, de magunkat meg nem adjuk!

A lelkesedésnek csak egyetlen szikrája kellett, hogy lángot gyújtson a szívekben. A következő pillanatban száz meg száz hang kiáltotta:

– Helyesen mondja!

– Nem született rabnak a székely!

– Nem adjuk meg magunkat!

Berde Mózes várt egy pillanatig – hadd tombolja magát ki a lelkesedés –, aztán fölemelte jobbját mire csend támadt. Így folytatta:

– Nem vártam tőletek egyebet és nem is lep meg azért, hogy a székelyek törzse nem hajol meg a viharban. Ámde, ha ellent akarunk állni, nem elég a hősiesség, hanem kell hozzá egyéb is: első sorban pénz.

– Minden székely odaadja pénzének felét a haza védelmére – javasolta az öreg Nagy Ferenc. – Én kezeskedem róla, hogy nem akad majd olyan, aki csak egy polturával is kevesebbet mond be.

Általános helyeslés.

– A pénz tehát meg volna és ezzel együtt a legszükségesebb élelmiszer is. De most jön a legnagyobb és a legnehezebb feladat: honnan szerezzünk ágyúkat és puskaport? E kettő nélkül nem bírjuk ki a küzdelmet.

– Hozassunk pénzen! – kiáltott közbe egy hang.

– Honnan? Hisz úgy körül vagyunk zárva, hogy jóformán csak a levegőn keresztül, postagalambok segítségével közlekedhetünk testvéreinkkel. Aztán a kormány maga is szűkiben van az ágyúnak és a puskapornak.

Mély csend támadt. De egyszerre megszólalt a leghátulso sorban egy bőrködmenes, körülbelül 30-35 éves férfiú:

– Ha csak ez a baj, könnyen segíthetek rajta: Ha pártolnak, öntök én majd ágyút.

Valamennyi szem felé fordult és kíváncsian nézték azt a különös embert, aki úgy beszél az ágyúöntésről, mintha az nem volna különb dolog a patkószög készítésénél. Nevezetes körülmény azonban és jellemző a székelyekre, hogy senkinek sem jutott eszébe nevetni hanem egészen komolyan vették az ajánlatot.

– Kicsoda ön? – kérdezte Berde Mózes.

– A nevem Gábor Áron, berecki születésű vagyok.

A kormánybiztos intett neki, hogy lépjen közelebb.

– Hát hogyan képzeled a pártolást? – kérdezte.

– Magamnak nem kérek semmi jutalmat, csupán a kész költségeimet fizessék ki, mert szegény ember vagyok.

– S ha nem sikerült a próba?

– De sikerülni fog!

– Így mondta az egykori hajdú is – válaszolt csípősen a kormánybiztos, aki a maga részéről azt hitte, hogy valami fontoskodó emberrel van dolga –, és jól tudják, hogy nagy felsülés lett a vége... Ámde köszönjük ajánlatát, s ha csakugyan tud az ágyúöntéshez, tessék: próbálja meg a saját költségén.

– Meg fogom próbálni! – válaszolt Gábor Áron és visszament a helyére.

II. Ki volt Gábor Áron?

Nagyon kevesen ismerték a sepsiszentgyörgyi nemzetgyűlésen jelenvoltak közül a berecki határőr fiát, holott szülőfalujában már kivívta az ezermester nevet. Nagy dolog ez a székelyek közt, mert itt körülbelül mindenki anélkül is ezermester.

Gracza György „A magyar szabadságharc története” című művében így írja meg Gábor Áron ifjúságának történetét.

Az eszes és tudvagyó fiú gondos nevelésben részesült. Elvégezte, mégpedig igen jó eredménnyel a középiskolát. Ekkor aztán, mint határőrnek, neki is zászló alá kellett állnia. Tizenhét éves volt, mikor besorozták. Katona éveit a 2-ik székelyezred 11-ik századánál töltötte, ahol 1839-ig szolgált. Ekkor hazament, de egy év múlva ismét szolgálatra jelentkezett, ezúttal azonban a pesti ötödik tüzérezredhez. Itt akarta magát kiképezni, azt híván, hogy fényes pályatér nyílik majd előtte. Csalódott, és a csalódás annyira elkedvetlenítette, hogy elbocsátását kérte. Csakhogy nem tudott megbarátkozni a csendes polgári élettel. Vágyai és reményei a bömbölő ágyúkhöz vonzották. Egy év múlva, immár harmadszor, öccse helyett, újra fölcsapott tüzérnek. Csaknem három esztendeig egész 1848-ig maradt itt. De kitűnő magaviselete, példás szorgalma dacára még sem vihette magasabbra: káplárságnál. Ekkor aztán elkeseredve végleg búcsút mondott a katonaéletnek.

Berecken szülőinél húzódott meg. Elvonulva, csöndben, tanulságos kedvteléseinek szentelte idejét. Az asztalosmesterséget már gyermekkorában mintegy önmagától tanulta meg és azonkívül otthonos volt az esztergapadnál, de a lakatosmunkához is értett. Sok érdekes tanulmány került ki keze alól: egyszer egy önmagától járó szekér, aztán egy egészen újszerkezetű aratógép. Az az önbizalom, mellyel ő a sepsiszentgyörgyi gyűlésen Berde Mózes elé állott, egészen jogosult volt.

Ámbár arca el nem árulta, de fájt néki a kormánybiztos csípős szava. De meggondolta aztán, hogy a bizalmat nem szokás előre megadni, csak a siker nyomában jár az.

Nyugodtan ült tovább, míg tanácskoztak, de az esze egészen másutt járt. Azon töprengett, honnan veszi a szükséges pénzt az első ágyú megöntésére. Hát eladja, vagy zálogba adja majd kis birtokát és meglesz minden!

Nagy áldozat egy székely embertől: eladni az ősi birtokot, de a hazáért még erre is kész volt Gábor Áron.

Nagyon meglepte, mikor a gyűlés végén egyszerre csak szemben állt vele Berde Mózes és az karon fogta.

– Hallja, kedves Gábor Áron barátom – mondotta szíves hangon a kormánybiztos –, ne vegye rossz néven a kétkedésemet. Annyi furcsa tervet küldnek be nekem naponta, hogy nehezemre esik kiszemelni az egy szem tiszta búzát a sok polyva közül.

– Nem is neheztelek én, kormánybiztos úr. – válaszolt szerényen Gábor Áron.

– Lássá, én megfigyeltem önt a gyűlés további folyamatában és töprengő, elgondolkozó vonásaiból kiolvastam, hogy nem olyan, mint a többi tervcsináló. Mondja hát csak el sebtiben, miben is áll a maga terve?

Áron beszélni kezdett. Valami szokatlan tűz futotta el arcát és ragyogó tekintetében fel-
lángolt a meggyőződés. Annyi ékesszólással, olyan világosan és meggyőződéssel adta elő,
mint képzele őt azt a nagy és nehéz munkát, hogy Berde Mózes bámulva hallgatta. Belátta,
hogy egy lelkes és lángeszű emberrel van dolga. Most már hitt neki és teljesen bízott benne.

– Tudja mit, kedves Gábor uram – szólott végre –, ne szóljon senkinek semmit, hanem
utazzék azonnal haza legott fogjon munkához. A költségekről majd gondoskodom én.
Mennyi idő kell öt ágyú készítésére?

– Két hét elég lesz.

– Jól van. Két hét múlva itt találkozunk és bemutatjuk az ágyukat a népnek – meg a
székely szabadság ellenségeinek.

III. Az első próba.

Egyre sűrűbb lett az őszi köd, már az eget sem lehetett tőle látni, holott a ragyogó
mennyboltozat a kétségbeesők utolsó vigasztalása. Háromszék, abban az időben az erdélyi-
ek hazafiasságának utolsó mentsvára, minden oldalról körül volt véve ellenségekkel. S
mintha sejtenék, hogy valami készül, ami a szorongatott magyarság bajának orvoslást
nyújthatna, Puchner német generális és Dobra Péter, az oláhok egyik vezetője még egyet
húztak a hatalmas csavaron, mely a Székelyföldet sanyargatta. Elfoglalták a hídvégi völ-
gyet, ahol a székelység élleme volt fölhalmozva.

Nem lehetett tovább húzni-halasztani a döntő ütközetet, mert mit ér minden vitézség, ha
éheznek a hadsereg!

Berde Mózes a sepsiszentgyörgyi gyűlés után negyednapra levelet menesztett Gábor
Áronhoz Berckre, melyben ez volt megírva:

„Gábor Áron fiam, siess! A két hét nagyon is sok! Inkább csak három ágyúd legyen, de
egy hát alatt készülj el velük. Addig tán elbírnak valahogy a böjtölést.”

A levelet egy kézdivásárhelyi ember vitte el Gábor Áronhoz, név szerint Thuróczy
Mózes. Amint látta, hogy Gábor Áron besápad a levél olvasásába, így szólt hozzá:

– Mondja csak, komám-uram, rossz hírt hoztam?

– Jobb is lehetne!

– Segíthetnék tán egy kicsit a bajban?

– Attól függ, hogy micsoda foglalkozása vagy, mikor nem levélhordó.

– Rézöntő volnék, meg harangöntő.

– Akkor a jó Isten küldte hozzám! – kiáltott fel Gábor Áron nekiderülő arccal.

– De biz csak Berde uram küldött, hanem a jó Isten segítségével jutottam el idáig, mivel-
hogy úton és útszélen mindenütt ellenség leselkedett reám.

– Van-e műhelye?

– De van ám! A Thuróczy Mózes öntéséből kerülnek ki mostanában a leghíresebb haran-
gok az egész Székelyföldön. A nagyváradi káptalan is rendelt nálam egy harangot a régi
székesegyház számára. Ebből látszik, hogy a Királyhágón túl is ismerik híreimet.

– Jól van, Thuróczy Mózes uram, nagyon jól. Mégis csak Isten küldte kegyelmedet.
Olyan harangot öntünk majd műhelyében, amely a csaták Istenének dicsőségét hirdeti.

– Tán bizony ágyút?

– Azt!

– Megpróbálkoztam már vele, de nem sikerült.

– Majd sikerül, ha az én útmutatásom szerint készíti.

A két férfiú nem vesztegetett több szót, hanem azonnal munkához látott.

Berde Mózesnek azt izenték, hogy ne tartson semmitől, mert azért mégis meglesz az öt ágyú a kitűzött időre.

És Berde Mózes annyira megbízott Gábor Áron szavában, hogy a döntő csatát elfogadta, mellyel Heydte osztrák tábornok megkínálta.

Sepsiszentgyörgy zsúfolásig megtelt harcra kész székelyekkel és mint a hangyaboly, úgy nyüzsögtek az utcákon a vitézek. De kissé lelohasztotta harckedvüket egy rémhír:

– Balázs Manó, a 12-ik zászlóalj őrnagya az ellenséggel cimborál! – ez a kegyetlen hír járta be a várost.

– Lehetetlen! Lehetetlen! – sóhajtott mindenki. – Hát már a saját véreink is elárulnak?

– A saját katonái fogták el. Levelet találtak nála Urbántól.

A rémes hír, fájdalom, valónak bizonyult. De az áruló el is vette gaztettének kiérdemelt jutalmát: a székelyek ősrégi szokás szerint arra ítélték a gonosztevőt, hogy lovak patáival gázoltatják agyon.

S úgy történt.

A rossz hírt követte egy jó, Berde Mózes ügyes oldalfordulattal kiszorította az ellenséget a hídvégi völgyből és így megint nem kellett az éhhaláltól tartani. De azért elhatározták, hogy a döntő ütközetet nem halasztják továbbra.

– Csak ágyúnk volna! – mondogatták –, majd adnánk mi a németnek!

Fel volt már állítva a két csatarend. Az ellenségé fölszerelve a legjobb fegyverekkel és tizenkét nagy ágyúval, a székelyeké rendben bár, de túlnyomó részben csak kardosan, buzogánnyal és kaszákkal. Hanem a lelkesedés és a hazaszeretet halálmegvető bátorsága ott ragyogott minden székely tekintetében.

Éppen összecsapásra készültek, mikor hirtelen szokatlan dübörgés hallatszik az országút felül. Néhány perc és hat szépen fölszerszámolt ló egy vadonatúj ágyúval robog a hadi rend első sora elé. A reggeli nap éppen rásütött a csövére, és aki olvasni tudott, kibetűzhetette a bevésett betűkből:

„Készítette a honszeretet.”

Se több, se kevesebb. Gábor Áron neve nem volt megörökítve az első ágyún. Pedig megérdemelte volna.

Ott volt maga Gábor Áron is. Pejparipán lovagolt, ajkán mosoly, tűzfényű szemében bátortítás. *

A hídvégi völgy rejtekéből ezerszeres éljen zúg fel.

Éppen kezdődik a csata. Heydte dragonyosaival kemény támadást intéz a székelység bal-szárnya ellen. Majd kibontakoznak az oláh felkelők és jobbszárnyukat akarják megkerülni.

Gábor Áron egy dombtetőn sietve felállítja ágyúját, ő maga tölti meg, ő maga irányozza.

Csakhamar eldördül az első lövés. A golyó magas ív alakban csap az előre nyomuló dragonyosok közé: a második az oláhok tömegén szánt keresztül.

A székelység egy ideig csak bámul. Nem hisz saját szemének.

– Nini, hiszen talál! – kiáltja örömmel az egyik nemzetőr.

– Nagyobbat is pukkan, mint a németé! – jegyzi meg a másik.

S ezzel az ágyú köré tolongnak; aztán elkezdik cirógatni, csókolgatni. Gábor megilletődve nézi ezt a jelenetet, s arcán könny gördül végig. Az öröm könnye.

---

* E jelenet leírása szó szerint van átvéve Gracza György „Az 1848-49-ik magyar szabadságharc története” című művéből [Tábori Róbert.]

– De most már előre, atyafiak, mert mindjárt meglep az ellenség! – hangzik Butykai százados döngő szava.

Nem kell immár ide biztatás. A székelyhad vad elszántsággal tör előre, s szuronyrohamaival rövid fél óra alatt egészen szétszórja az ellenséges haderőt. Heydte rémülve hátrál.

De nem megy ám olyan könnyen a visszavonulás az oroszlán barlangjából. Messze a háttérben megszólal egy másik ágyú, aztán egy harmadik és végre egy negyedik és ötödik is. Az ellenség össze-vissza gabalyodik és a székelyek nem tudják, mit gondoljanak.

– Mit jelentsen ez? – kérdezte Berde Mózes a mellette lovagoló Gábor Árontól.

– Ha jól sejtem, Thuróczy uram beszél a német fejéhez! – válaszol a kértetett tréfás hangon.

– Hát lehetséges volna ez?

– Székely embernek minden lehetséges. Az öreg azonnal beletanult az ágyúöntés mesteriségébe, amint egyszer megmutattam neki. Két ágyút ő készített.

– De a tüzelés, a megrohanás, a hadi csel?

– Az nem olyan nehéz, mint a katona urak képzelik: Thuróczy uram ismeri a vidéket és arra ajánlkozott, hogy öt ágyúját egy hegyi ösvényen az ellenség háta mögé viszi. Meg is cselekedte.

– De honnan vették hamarjában a sok ércet az ágyúöntéshez?

– Háromra telt a magaméból, a másik háromra ideadta Thuróczy uram a kész nagy harangot, amelyet a váradi káptalan rendelt meg nála. S ami még hiányzott, kipótoltuk a berecki nagy haranggal.

Berde Mózes leszállt a lováról és ott a csatasíkon letérdepelt, buzgó fohászra nyitván ajkát:

– Jóságos Isten – mondá –, bocsásd meg nekünk, hogy szentegyházad ércnyelvén beszélünk az ellenséghez. De hisz te látod, hogy nem tehetünk másként. Jóságos Isten, köszönet neked, hogy megihletted szent lelkeddel ezeket az egyszerű embereket, hogy ilyen fenséges gondolat támadt bennük!

Valamennyi székely vitéz letérdelt, hogy imát rebejen a csodálatos megmenekülésért. Aztán a vállukra vették Gábor Áront és úgy vitték diadallal a városba.

Az ellenség pedig futott, amerre futhatott.

IV. Dicsőség a nép fiainak.

A hídvégi ütközet megszabadította a székelyföldet adáz ellenségeitől. Janku, Axente, és Dobra, az oláhság vérengző vezetői, sietve vezették vissza hordáikat a hegység közé, de csak akkor érezték magukat biztonságban, mikor háromnapi járó föld volt köztük és Gábor Áron ágyúi közt. Heydte és Puchner, a német hadak generálisai pedig meg sem állottak Nagyszebenig, annyira megcsappant a bátorságuk a nagy vereség után.

Erdélyország visszhangzott Gábor Áron hős tettének híréből. A nép elnevezte Tüzes Gábornak és nótába szedte tetteit. De ezzel korántsem volt kimerítve az ő érdemeinek elismerése. A magyar kormány kinevezte tüzer őrnaggyá, majd az önálló székely tüzérség főparancsnokává és Kossuth Lajos a következő levelet intézte hozzá:

„Őrnagy úr! A haza nevében köszönetet mondok önnek a székelyföld megszabadításáért. Dicsőség a nép fiának, aki nem csüggedt el, mikor veszedelem fenyegette azt a földet, melyet apái minden körülmények közt meg tudtak védelmezni külellenség támadásaival szemben. Folytassa áldásos működését, és hogy nagyobb sikerrel úzhesse ezentúl is az

ágyúöntés mesterségét, ezennel hatvanezer forintot bocsátok rendelkezésére a szükséges anyag beszerzésére. Magamra vállalom továbbá, hogy szülőföldjén a kormány költségén beszerezzük ismét azokat a harangokat, melyek az áldozatra mindig kész székelység ágyúöntés céljaira adott ide. Mondja ezt el az én nevemben derék székelyeimnek, meg azt is, hogy a haza ezentúl is számít hősiességükre és áldozatkészségükre.

Kossuth Lajos.”

Gábor Áron elment Debrecenbe, hogy átvegye a kiutalványozott összeget. Ott a legnagyobb kitüntetéssel fogadták és Kossuth Lajos saját kezűleg tűzte a mellére a vitézségi érmet és elrendelte, hogy az ő látogatásának emléke a kormány hivatalos lapjában is meg legyen örökítve.

A hős nem időzött sokáig Debrecenben. Thuróczy Mózeset a felvidékre küldte, hogy beszeresse a szükséges ércanyagot (nehogy egész Székelyország harang nélkül maradjon), ő maga pedig haza sietett, ahol már nagy szükség volt jelenlétére.

Mert távollétében újból összeröfönt a gyülevész oláh had.

Az árulása miatt kivégzett Balázs Manónak maradt egy öccse, aki meg akarta bosszulni minden áron testvére halálát. Fölkereste tehát az oláh bandák vezetőit és megbeszélte velük, hogy Gábor Áront példásan megbüntetik. Megtámadják szülőhelyét, kiirtanak ott minden élőlényt és nem hagynak követ kövön.

A tervet jól kieszelték, mert Bereck fekvése kedvezett a gonosz szándékának. Erdőktől körülvéve, a hegység alján terült el és rejtett ösvényeken könnyen férközhetett hozzá egy a járással ismerős ellenséges csapat. Balázs Pál magára vállalta, hogy vezeti az oláhokat és csakhamar útnak indult a vérszomjas oláhság.

De a gondviselés nem engedte, hogy Bereck községe áldozatul essék, mint például Nagyenyed és Torda, ahol ma is, csaknem ötven esztendő múlva, élénk emlékezetben van még a rettenetes pusztítás, amit az oláhok végbevitték. Amint a leselkedő csapat éljen idején óvatosan haladt célja felé, pásztortűzet pillantott meg. Az előre küldött kém azzal a jelentéssel tért vissza, hogy egy magános pásztorfiú ül a tűznél és olvas egy nagy kapcsos könyvből.

Balázs körülvette csapatjával a tüzet és elfogatta a pásztorfiút.

– Mit kerestél itt s hol vannak társaid? – támadt rá durva hangon.

A fiú megvetően nézett rajta végig, de nem válaszolt.

– Süket vagy? – ordított Balázs.

– Az nem, de árulóval nem állok szóba! – hangzott a kemény hangon adott válasz.

– Fickó! – tombolt csaknem ész nélkül dühében Balázs – tudod-e, hogy az életeddel játszol?

– Tudom, de nem törődöm vele.

Balázs kardjához kapott, de Axente, aki vele volt, lefogta a kezét.

– Erre a fiúra még szükségünk lesz – súgta a fülébe –, hadd beszéljek vele én, majd később is kitöltheted rajta a bosszúdat.

Aztán nyájas szóval fordult a gyermekhez:

– Hogy hívnak, fiacskám?

– A nevem Gábor Mózes. Tüzes Gábornak vagyok testvéröccse.

Az oláh vezér szeme nagyot villant.

– Hisz ez pompás fogás! – kiáltott kacagva.

Közelebb ment a fiúhoz, megtapogatta kezét és vállát, aztán álnok hízelgéssel folytatta:

– Derék fickó vagy és nem lesz bántódásod, ha megcselekszed azt, amit tőled kívánunk.

– Mi legyen az?

– Kissé eltévedtünk az erdőben és nem tudjuk a kifelé vezető utat. Mutasd meg, merre van Bereck és aztán mehetsz odább Isten hírével.

Az a gondolata támadt, hogy Gábor Áron öccse vezesse Gábor Áron szülőföldjére. Hadd menjen világgá annak híre, hogy egy székely fiú elég gyáva volt, megvásárolni életét ilyen áron!

De a fiú észrevette a cselt. Nagyot villant tekintete, mikor körülnézett. A következő pillanatban ott termett a tűznél, felkapott egy égő hasábot és körülcsapott az oláhok között. Ezek megridva ugrottak félre útjából. Csupán egy ember kísérelte meg, hogy elfogja: Balázs János, de ez is vesztére. A tüzes hasáb arcon találta és kiégette az árulónak mind a két szemét. Vadállati üvöltéssel hátrált és Gábor Mózes elmenekülhetett, mielőtt a körülről állók magukhoz tértek meglepetésükből.

Karcsú alakja eltűnt az erdő sötétjében. Az oláhok bámulva néztek utána.

– Milyen faj! – szólott az elismerés hangján Axente.

Balázs a földön fetrengett kínjában és magánkívül hörgött:

– Fogjátok el! Hadd igyam vérét a nyomorultnak! Megvakított, csúffá tett!

Axente rámordult:

– Elhallgass üvöltéssel, mert még nyakunkra hozod a székelyeket!

Aztán embereihez fordult:

– Nincs vesztegetni való időnk. Ez a fiú föllármázza majd a vidéket, de mire fegyverre kapnak, mi is a nyakukon leszünk már. Előre hát!

– S mi lesz belőlem? – nyögött Balázs.

– Belőled?... Törődöm is én veled!... Jóllaknak hússoddal a farkasok: így dukál annak, aki elárulna népét, hazáját.

– Ez hát a szolgálatom jutalma!

– Szolgálat? Ki kért föl arra, hogy minket szolgálj? Magad jöttél el és kínálkoztál, hogy elvezetsz ideig. Vagy nem tudnád még, hogy az árulónak hasznát vesszük ugyan, de nem túrjuk meg magunk között.

Eltávoztak és magára hagyták a nyomorultat, aki kínjában a földet harapta, de nem mert jajgatni, hogy lármája oda ne csalja a vadállatokat.

Sohasem látták többé: ott vészelt el nyomorultan a vadállatnál is vadabb, aki elárulta bosszúból hazáját.

V. Hős fiúnak hős szülője.

A faluban mélyen aludtak. A hídvégi csata óta Bereck megszabadult a félelemtől, hogy pusztító ellenség földülja csendes békéjét. S a megnyugtató érzés mellett még a büszke tudat is töltötte el a szíveket, hogy az a férfiú, aki a Székelyföldnek visszaadta nyugalma, ott született és nevelkedett.

Azon az estén is, mikor a szomszéd erdőségben történt az az eset, nem volt senki a faluban, aki arra gondolt volna, hogy jöhet egy pillanat, mikor orozva közeledik az ellenség, hogy amit erőszakkal nem érhetett el, csellel vívja ki. A nép, mint falun szokás, korán tért nyugalomra és kilenc óra tájban már mélyen aludt Bereck lakossága.

Csupán egy háznak ablaka volt még világos. Abban különbözött a többitől, hogy úriassabb volt a formája és üveges tornácán egész kis virágos kert illatozott. Özvegy Gáborné lakott ott kisebb fiával és egyetlen leányával.

A fiú az erdőben őrizte a nyáját. Ebből élt a család. Anna, a leánya éppen le akart pihenni, mikor megkopogtatták ablakát. Hirtelen odasietett és kinézett. A ködös párával befutott úvegen keresztül megismerte öccsét.

– Nyisd ki hamar a kaput, Anna! – sürgette a fiú, akinek lélegzete majdnem elakadt a gyors futásban.

Mire a leány kinyitotta a kaput, ott termett az anyja is, aki szobájában épp családjáért, de leginkább távollevő legidősebb hős fiáért imádkozott lefekvés előtt.

– Baj van? – kérdezte. – Tán farkas tört a nyájra.

– Nem egy, de egész vérszomjas farkas sereg rohant alá a hegységből és embervért szomjazik.

– Az oláhok?

– Azok és Axente vezeti őket. Körülfogtak, de én kitörtem közülök és hírt hozok. Készüljenek, mert nagy a veszedelem.

Özvegy Gáborné kiegyenesedett és tekintetében fölcsillant a bátorság tüze.

– Hadd jöjjenek, készen állunk – mondta nyugodtan.

– De anyám, meggondoltad-e? Tudod-e, hogy a faluban nincs egyetlen férfiú sem? Valamennyien elmentek harcolni a hazáért és...

– Azért mégsem lesz hiány vitézi elszántságban! – szakította félbe fiát az anyja. – Nem hallottad még sohasem hírét az egri nőknek? Nos hát, majd megmutatjuk, hogy a mi ereinkben is magyar vér foly.

Aztán Annához fordult e szavakkal:

– Fuss át a szomszédba és mondd el, hogy jön az ellenség. Adja mindenki tovább a hírt és negyedóra múlva valamennyien ott lesznek a templomban.

Anna csak egy kendőt kapott a vállára és elsietett, özvegy Gáborné fiához fordult és folytatta:

– Te pedig fiam add meg a vészjelt!

– Anyám, meggondoltad.

– Meg. Kicsináltuk a szomszéd községekkel, hogy, amint Berecket veszedelem fenyegeti, felgyújtunk egy házat és erre segítségünkre sietnek. A mi házunk a legmagasabb a faluban; az arra való.

A bátorlelkű fiú szemében könny csillogott.

– Én gyűjtsam föl ezt a hajlékot, jó anyám? – szólott fájdalmasan rezgő hangon. – Ahol születtem, gyermekjátékaimat játszottam, amely megvédett és oltalmazóm volt?

– A közbíró így kívánja.

A fiú nehéz szívvel távozott. Özvegy Gáborné is elhagyta otthonát. Még egy utolsó fájdalmas pillantást vetett rá búcsú gyanánt. Már az ajtóba volt, mikor ismét visszatért és levette a falról a feszületet. Ezt ne pusztítsa el a dúló láng.

*

Axente csapata a legnagyobb csendben közeledett. Az a gondolat, hogy foglya megszökött és tán előre sietett, hogy a falubelieket értesítse, nem nyugtalanította. Mert kémei útján arról is értesült, hogy Berecken nincs e pillanatban egyetlen férfiú sem, a nőkkel pedig – úgy hitte – könnyen elbánik.

Mikor már az egész falut körülállották az oláhok, egyszerre csak magas tűzoszlop csapott fel az égnek a helység közepén. Vörösre festette egyetlen pillanat alatt az ég alját. De a faluban nem mozdult meg senki, mély csend uralkodott, mintha az egész vidék ki volna halva.

– Mit jelentsen ez? – kérdezte magában aggódva az oláh vezér.

Előre küldte egyik emberét, aki néhány perc múlva visszatért és jelentette, hogy a faluban kigyúlt egy ház, de senki sem oltja.

Axente agyában azonnal világosság támadt. – Ez jeladás akar lenni! – kiáltott. – De mit sem használ. Mire a legközelebbi faluból segítő csapat érkezik. Abba beletelik két óra is. Addig pedig mi végeztünk és üthetik a nyomunkat bottal. Előre!

Az oláhok vad csatakiáltással rohanták meg a falut és betörték az egyes házakba. De csakhamar visszamentek az utcára. Hírül vitték a vezérnek, hogy semmi nyoma emberi lénynek.

– Majd rájuk találunk! – bízta őket a vezér –, csak lassan és óvatosan előre!

Zárt sorokban haladtak a falu főutcáján végig. Mikor a templom előtt való térre érkeztek, hirtelen megállottak és megdöbbenve néztek egymásra.

A templom ki volt világítva. Széles, ódon ablakaiból ragyogott a gyertyák fénye és ünnepies színt adott az erős épületnek. S egyszerre megszólalt száz meg száz női hang, amely együtt énekelt egy régi zsolozsmát. A csendes éjszaka megelevenedett, fölfelé szállt az ima a mennyekig és segítségért könyörgött a Mindenhatóhoz.

Axente összeborzongott, de elfojtotta érzését. Erősen fogta csatacsillagját (ez egy régi időben használt csillag alakú fegyver öntött vasból) és megkopogtatta vele a templom zárt ajtaját. Erre elhallgatott az ének és megnyílt a magasban egy ablak.

– Ki kopogtat Isten házának ajtaján? – kérdezte egy komoly asszonyi hang. – Ha hívó, aki Istent keresi, szívesen látjuk.

Axente durván röhögött:

– Akár szívesen látnak, akár nem – válaszolt gúnyosan –, majd csak szemébe nézek annak a magyarok Istenének! Nyissatok ajtót, vagy betöretem!

Erre újból megszólalt a komoly női hang:

– Istenkáromló gonosz, távozzál innen! Nem bántottak soha, kik itt laknak. Sőt, éppen jótéteményekkel halmoztak el. Tudod-e még, Axente, hogy mikor egy zord télen éhhalál fenyegette családodat, az én férjem volt az, aki eledelt és tüzelő fát vitt hozzátok!

– Tudom és fizetni jövök érte... a magam módja szerint. Nyissák ki az ajtót, ha jót akarnak.

– Nem nyitjuk ki.

– Úgy? Akkor hát előre, faltörőim, és mutassátok meg ennek az asszonynépnek, hogy milyen a mi imádságunk.

Nyolc férfiú lépett elő a hátsó sorokból és egy nehéz fatörzsöt emelve vállán, neki lódította a templom ajtajának. A hatalmas tölgyfadeszkákból készült ajtó ellenállott ugyan az első rohamnak, de recsegett és megingott sarkában.

– No, még egyszer! – gúnyolódott Axente – s aztán harmadszor. Ez az én üzenetem a magyarok Istenének.

– Ezt az üzenetet pedig Gábor Áron küldi neked! – kiáltott az előbbi asszonyi hang és a következő pillanatban irtózatos dördüléssel szólalt meg a csatakiáltó a templom ablakából. Mielőtt eltávozott Bereckről, éjnek idején odavitette Gábor Áron és sajátkezűleg töltötte meg. Csak édesanyja tudott róla és így Axente kémei előtt is titokban maradt a dolog.

A régi divatú kisagyú, bár csak találomra irányozták, széles rést ütött az oláhok között. Vad rettegés szállotta meg szívüket és kétségbeesett futásban kerestek menekülést.

Axente bömbölő dühvel sietett utánuk, de már csak a falu végén érte utol embereit.

– Gyávák! Hitványak! – kiáltott fogcsikorgatva. – Hát csak ennyiből áll a bátorságotok? Egy régi rozsdás ágyú erőtlen asszonyi kéztől irányítva elég arra, hogy elkergeessen benneteket? Szégyen! Gyalázat!

A vezér hangjára ismét összeverődtek az oláhok és egy közülök megszólalt:

– Bocsáss meg, vezér, de a meglepetés okozta az ijedséget. Most már kihevertük és égünk a vágytól, hogy helyreüssük a csorbát.

De azért még sem mertek arról az oldalról támadni, ahova a csatakígyó csöve nézett. Megkerülték a templomot és a hátsó kijárót vették ostrom alá.

– Fáklyát ide! – kiáltott Axente.

– Az nincs! – válaszolt az előbbi hang – de azért majd lesz valami világosság.

Odasietett az égő házhoz, felkapott egy lángoló fadarabot és a templomhoz legközelebb álló ház eresze alá tartotta. Az épület náddal volt fedve és öt perc múlva lángolt az egész tető.

Axente összefont karokkal állott ott, és ördögi mosollyal nézte, mit mívelnek emberei. Újból neki indította a faltörő kost. Az első lökés után kis szünet támadt és ebben a csendben megszólította egy hang:

– Axente!

– Aha, már alkudoztok? De nincsen közöttünk alku.

– Mondom neked, Axente, távozzál innen békében. Mert ha gyöngék vagyunk is mi, velünk van a hatalmas Isten, aki nem engedi igazságát.

– Ki vagy te, aki a többiek nevében beszélsz?

– Én vagyok az a pásztorfiú, akit megrohantak embereid az erdőben, de velem volt az Isten és kiszabadultam.

– No hát, szabadítson ki most is?

– Utolsó szavad ez?

– A legutolsó!

– Akkor hát segíts, jóságos teremtmény, aki megsegítetted a pásztorfiút is, mikor szembe szállt a hetvenkedő óriással.

...Valami süvöltött a levegőn keresztül és a következő pillanatban felordított Axente és a jobb szeméhez kapott. Kegyetlen fájdalom bénította meg agyát és vér elborította az arcát. A pásztorfiú parittyája küldte ezt a másik üzenetet. Olyan biztosan talált, hogy az oláh vezér az egyik szemét elvesztette.

– Törjétek be az ajtót! – dühöngött a megsebesült – és ne kíméljétek senkit! Asszonyok, gyermekek mind megfizetnek ezért.

A következő pillanatban beomlott az ajtó és elkeseredett oláhok a templom belsejébe tódultak. De visszahökkentek és megállottak.

Kürtjeladás hangzott a falu túlsóvégéről, megszólalt a székelyek ősi csatakiáltása, aztán a paripák patáinak dübörgése. A segítség megérkezett.

Jól számított Axente, hogy gyalog kétóránnyira van a legközelebbi falu, de elfelejtette, hogy ott két hét óta magyar lovasság is van. Minden lovas mögött pedig egy székely ült, aki ment a nemzet becsületéért harcolni.

Hej, de áldotta a futó oláh vezér az éjszakát, hogy sötét palástjával eltakarta! Embereinek fele úgyis ott hagyta a fogát.

Ő rá csak később került a sor.

VI. Bem apó.

Van az égen sok olyan csillag, amely nem pihen meg soha, hanem örök időktől fogva bolyong a végtelen világűrben. Tán azért, hogy fölkeresse azt a pontot ahonnan a világosság ered.

Ilyen csillag volt e század második negyedében a népszabadság egén a lengyel születésű Bem. Ahol csak a zsarnokság éjjelén a szabadság legcsekélyebb hajnalpírja derengett, ott termett ő legott és küzdött mellette.

Mikor elbukott a lengyel nemzet, Bem kibujdosott Amerikába és ott harcolt a spanyolok ellen. Aztán Bécs városában villogtatta meg vitézi kardját, de amint a székelyek veszedelméről értesült, rögtön fölajánlotta szolgálatát a magyar kormánynak. Ez pedig nagyon szívesen fogadta és megbízta, hogy gyűjtsön sereget. Nem telt bele két hét és Bem apó már lenn volt a Székelyföldön és hozzálátott a munkához.

Nem volt ez olyan könnyű. Új ellenség csatlakozott a régiekhez: az oroszok császára egy nagy hadsereget küldött a magyarok ellen. Oláhországon keresztül jött a válogatott vitézekből álló had, mert az oroszok császára megbecsülte a derék székelyeket azzal, hogy seregeinek javát küldte ellenük.

Gábor Áron Berecken kapta meg Bem tábornok felszólítását, hogy menjen el hozzá és támogassa jó tanácsával, de még inkább ágyúival. A hídvégi ütközet után, amint a veszedelem elmúlt, a székelység hazatért, hogy leégett házát fölépítse és földjeit felszántsa, bevesse. Így volt ez szokásban Székelyföldön ősidőktől fogva és mindenki csak természetesnek fogja találni, ha elmondjuk, hogy a székely, mint katona nem húzott zsoldot, sőt még saját költségén szerezte be fegyverét és élelmét is. Így hát a fegyverszünet idején sem pihenhetett meg, hanem folytatta kenyérkereső munkáját.

Mikor Gábor Áron elolvasta a tábornok levelét, erősen meg volt akadva. Alig egy hete, hogy a magyarországi hadseregek részére tizenhat ágyút indított útnak és nem volt még ideje, hogy az öntéshez szükséges érckészletet megszerezze. Bejárta a szomszédos falvakat és így szólt:

– Kedves atyámfiaim, tudjátok-e, hogy minálunk Berecken már hetek óta és most az ős derekán van nagypéntek? S tudjátok-e, hogy miben nyilatkozik meg a nagypénteki gyász? Abban, hogy nem a harang zúgó hangja szólít isteni tiszteletre, hanem a nagypénteki kerepelő. Odaadtuk összes harangjainkat ágyúércnek, még az öreg harangot is, amely már akkor szólt, mikor Báthory Istvánt választották meg Erdély fejedelmének. Miért akarnátok ti különbek lenni a bereckieknél? Olyan esztendő ez, amikor az egész Székelyföldön nagy a gyász, de eljön majd a Megváltó és a szabadság hajnalán beköszönt hozzánk is, az a község lesz megszégyenítve, amely megtagadta harangjainak áldozatát. Ugye, hogy ki sem bírnátok, ha azt mondanák nektek: „Nem kell a harangok ünnepi zúgása, mivelhogy akkor is szólt, mikor ágyú hangján kellett volna beszélnie.”

S harmadnapra már vígan lobogott a kohókban a láng. Tizennégy község vitte el harangjait. Két héttel rá pedig három új ágyúval köszöntött be Gábor Áron Bem apóhoz, aki, amikor meghallotta, hogyan készülnek, meghatott hangon így szólt:

– Soha se voltak még ilyen drága ágyúim: csak az életem árán adnám őket oda!

Éppen jókor érkeztek meg. Lüders, az orosz seregek vezére, döntő csatára készült. Piski-nél vívtak élethalál harcot a zsarnokság zsoldosai és a szabadság bajnokaival. A híd körül folyt legkeményebben a harc, mert Bem kiadta székelyeinek napi parancsban:

– Fiaim, ha elvész a piski híd, odavan egész Erdélyország.

Mindenütt elől járt maga a vezér. Jobb karja megbénult egy seb következtében és bal karja régtől fogva csonka volt, úgyhogy nem bírta el a kardot. De fegyver helyett lovasostort forgatott és azzal mutatta meg katonáinak, hogy merre van a győzelem.

A két újdonszerű ágyú csillogása magára vonta az ellenség figyelmét. Lüders megparancsolta katonáinak, hogy azt a két ágyút minden áron el kell foglalni. De a székelyek is, mintha sejtették volna az oroszok szándékát, mindenképpen csak az ágyúikat védelmezték. Hogy is ne! Mikor tizennégy falu imára szólító harangja volt abba beléöntve!

Egyszer a küzdelem hevében megesett, hogy a szűk hídon a székelyek nem bírtak tovább kiállni az ellenség pusztító tüzét. A túlerő miatt kénytelenek voltak egy pillanatra meghátrálni. A három ágyúnál csak Gábor Áron állott és a három tüzér. Utóbbiakat lekaszabolta az ellenség és négy marcona kozák úgy körülfogta a hős bereckit, hogy elég dolga akadt a saját életét megvédelmezni. Az ágyúkra nem volt senkinek sem gondolja és két orosz tüzér már be akarta szegezni a torkukat, hogy hasznavehetetlenné váljanak. A végső veszedelemben előre vágatott Bem apó és megsuhintván lovagló vesszőjét, rákiáltott az oroszra:

– Hallod-e, kozák az ágyúimat nem hagyom!

Sújtott a vessző és arcon találta az ellenséges katonát. Ez megriadt, elejtette a kalapácsot és a következő pillanatban a székelyek már rést kapva, jobbra-balra kúsztak fel a híd karfáin. A három ágyút megmentették és ezzel eldőlt az ütközet sorsa. Gábor Áron is végzett megtámadóival. Kettőt levágott, a másik kettő pedig, látván társainak sorsát futásnak eredt.

Ekkor írta meg Petőfi Sándor, a nemzet lánglelkű költője, dicsőítő dalát, mely így szól:

Mi ne győznénk? Hisz Bem a vezérünk,
A szabadság régi bajnoka!
Bosszúálló fénnel jár előttünk
Osztrolenka véres csillaga.

Ott megy ő, az ősz vezér; szakálla,
Mint egy fehér zászló lengedez;
A kivívott diadal utáni
Békességnek a jelképe ez.

Ott megy ő, a vén vezér, utána
A hazának ifjúsága, mi,
Így kísérik a vén zivatart a
Tengerek szilaj hullámai.

De a székelynek is kijutott a dicsőségből, amelyet a költő lantja rájuk árasztott. Egyik versében megszólaltatja az agg hadvezért:

Nem mondom én: előre székelyek!
Előre mentek úgy is, hős fiúk;
Ott kíván harcolni mindegyik,
Hol a csata legrémesebben zúg.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drága gyöngyöt ér.

VII. Gábor Mózes.

– Elmegyek én is, jó anyám! – szólott a fiú – küzdeni akarok a hazáért, miként bátyám – és véremet ontani a szabadságért.

És Gábor Áron édesanyja nem tartotta vissza legifjabb gyermekét, mikor ez útra készen elébe állt. Azért volt székely anya, hogy könny ne tóduljon szemébe, mikor az utolsó áldozatot is meghozza a szent ügynek.

Saját kezével kötötte oldalára a kardot, megáldotta, megcsókolta és elbocsátotta.

A fiú egyenesen elment Bem táborába és fölkereste az ősz vezért.

– Ki vagy és mit akarsz? – kérdezte tőle.

– Székely vagyok – válaszolt büszkén a gyerek –, és be akarok állni a seregbe.

– Hát már mind elhullott Székelyországban a férfiu, hogy a gyermekekre került a sor? Nagyra nőj előbb fiú, mielőtt szemébe néznél a halálnak.

– Hát nem fogad be?

– Nem én! Ne zúgolódjanak ellenem a székely anyák, hogy, mint a rossz kertész, be sem tudom várni a gyümölcs megérését, hanem már éretlen korában pazarlom kertjüknek kincseit.

– Jól van! – szólott a fiú és tekintetében csodálatos fény ragyogott. – Meg fogom mutatni azért is, hogy férfiú vagyok.

S eltávozott. Mikor később a tábornok Gábor Áronnal találkozott elmondotta neki a beszelgetést, ez sejtelemtől megkapatva, így szólt:

– Különös érzés, de nekem azt súgja a szívem, hogy aki itt járt, az öcsém volt.

Ugyanaz nap estéjén beköszöntött az ellenséges csapat vezérénel egy gyermekifjú és miután a tábornok elé bocsátották, így szólt szilárd hangon:

– A nevem Gábor Mózes, Tüzes Gábornak vagyok öccse. Be akartam állani a magyar seregbe, de nem fogadtak be. Azt mondták, hogy nagyon is fiatal vagyok. De én be akarom bizonyítani, hogy már megértem a fegyver viselésére.

– S hozzám jössz? – kérdezte bámulva a tábornok. – Te, Gábor öccse! Csak nem akarsz talán...

– Azt akarom, hogy állítsa velem szembe hadserege legjobb bajvívóját. Az én kezembe még alig volt kard, de megküzdök vele. Vagy legyőzöm és akkor a tábornok úr adja írásban, hogy férfiú vagyok, vagy pedig ő megöl és akkor nem bánthat többé az a gondolat, hogy nem vehettem ki részemet a hazám szabadságáért folyó küzdelemből.

Az orosz tábornok lovagias érzésű férfiú volt és nagyon megtetszett neki a fiú magaviselete, gondolkozása.

– Hallod-e, fiam – mondá szokatlanul szelíd hangon –, amit te kívánsz tőlem, az olyan különös dolog, hogy más meg sem hallgatna, hanem megvesszőztatna és elkergetne.

– Tábornok úr! – kiáltott a fiú és hevesen kardja után kapott.

– Ne tüzelj, ha mondom, gyermek! Tetszel nekem és azt ajánlom neked, maradj itt nálam. Hasznomra lehetsz, mert jól ismered ezt az országot és gazdaggá teszek, ha híven szolgálsz.

Gábor Mózes büszkén kiegyenesedett és lángoló szavakkal vágott vissza:

– Jogában áll, hogy megöljön, de ahhoz nincs joga, hogy árulónak tekintsen!

– Igazad van, fiú! Bolondos egy gondolat volt tőlem, hogy el akartalak csábítani... Uram, Istenem, micsoda vér ez! Hogy áll itt előttem, mintha páros viadalra akarna szólítani hadseregem közepette.

– Az is a szándékom, ha jóvá nem teszi a rajtam elkövetett sértést.
– Jóváteszem, kis vitéz. Annyira jóváteszem, mint még nem tettek jóvá bántalmat.
Magam állok ki neked egy szál kardra.

Csengetett és belépő hadsegédének így szólott:

– Hívja be a tiszteket.

Valamennyien beköszöntöttek fényes egyenruhákban és a tábornok szobája csakhamar megtelt katonás alakokkal, akik csodálkozva nézték az egyszerű viseletű székely fiút.

– Uraim – mondá a tábornok –, egy különös eset adta magát elő. Ez a fiatal vitéz – Gábor Mózesre mutatott – fölkeresett – és tudjátok-e miért?

– Valami fontos hírt hoz talán? – kérdezte a tisztek egyike.

– Azt, egy nagyon fontos hírt. Tudatja velem, hogy meg akar velem küzdeni páros viadalban.

Erre a váratlan kijelentésre valamennyi tiszt elnevette magát. Csak úgy visszhangzott a szoba harsány kacagásuktól.

– Ne nevéssenek, uraim! – szólott mély hangon a tábornok –, hanem sajnálkozzanak inkább velem, hogy az a nemzet, amelynek ilyen fiatal hajtásai vannak, nem a mi fegyvertársunk és szövetségeseink. Egy egész világ nem tudna egyesült erőnknek ellenállni... De ha így alakulnak a viszonyok, becsüljük meg benne az ellenséget is. Uraim, ki a kardot és tisztelegjenek a fiú előtt velem együtt.

Úgy történt. Az este egy orosz zászlóvivő kísérte el Gábor Mózeset egészen a magyar előőrsökig és ott a következő levelét hagyta hátra Bem apó számára:

„Tábornok úr! Én, mint az orosz seregek vezére, bizonyítom ezennel, hogy a mai napon nálam megjelent Gábor Mózes, székely vitéz, nem gyermek már, hanem férfiú számba megy. Fogadja be seregébe, már csak azért is, mivel össze szeretném vele mérni kardomat, ha a csatában találkozunk.”

Alá volt írva Lüders tábornok, és mint tanú két orosz főtiszt.

Bem megsimogatta szeretettel a fiú fejét és mosolyogva jegyezte meg:

– Ilyen-olyan fickója, kifogott rajtam!... De volt-e már eset arra a világtörténelemben, hogy valaki az ellenséges hadsereg vezérénel keres pártfogást, hogy az én seregembe fölvétesse magát?

VIII. Páros viadal.

Istenem, de szép is lehet az, ha valaki mindennap a csillagok közt jár és része van abban a dicsőségben meg fényben, amely ott terem! Egy hónapja már, hogy Gábor Mózeset fölvette az ő vitéz hadseregébe Bem apó és a vitéz gyerek még mindig úgy érzi, mintha egyenesen a mennyországba jutott volna. Nem cserélne most az indiai császárral sem, akiről pedig azt regélik szép meseszóban, hogy színaranyból van a nyoszolyája és gyémántból az ivópohara.

Pedig Gábor Mózes nyoszolyája a hideg és kemény föld volt, derékalj a takaró nélkül: az ivópohara az útszéli keréknyom, amelyben meggyúlt az esővíz.

De azért ő mégis boldog és reggel-este azt imádkozza:

– Uram, Istenem, adj nekem alkalmat arra, hogy méltóvá tegyem magam erre a nagy szerencsére és dicsőségre!

Mert nemcsak hogy Bem apó katonája lett belőle, de vörös sipkás is.

Tudjátok-e, hogy mit jelent ez? Elmondom:

A vörös sipkások zászlóalja a leghíresebb volt a magyar hadseregben. Száz csatában harcolt és sohasem volt rá eset, hogy meghátrált volna. Akárhányszor megküzdött tiszerte nagyobb ellenséggel és mindig győzelmesen került ki a harcból. Pedig a legidősebb legény ebben a csapatban nem volt több tizenkilenc évesnél.

Mikor Kossuth Lajos felhívása elhangzott és a nemzet apraja-nagyja a zászlók alá sorakozott, egy csomó iskolás gyerek is követte a buzdító szót. Ahol sorozásra jelentkeztek, visszautasították őket fiatalságuk miatt és maga a hadügyminiszter is azt mondta:

– Iskola és tarsoly való még ezeknek, nem pedig háború és fegyver!

A gyerekek nem engedtek, összeálltak egy csapatba és maguk választották meg a legidősebbeket hadnagynak, főhadnagynak, meg kapitánynak. Tizenkilenc éves volt a kapitány és bajsza éppen hogy csak serkedezni kezdett.

De azért rendet tudott tartani csapatában, amelynek vitézségéről csakhamar beszélt az egész ország.

Szenttamásnál elsőként voltak a sáncokon a vörös sapkások, a Királyerdőben ők mentették meg a visszavonuló magyar sereget a végromlástól és Kápolnánál három ágyút szedtek el az ellenségtől.

Halhatatlanoknak is nevezték őket, mert a zászlóaljából sosem hiányzott egyetlen ember sem. Ha egy elhullott a csatatéren, jelentkezett helybe tíz is, száz is: válogatni lehetett közöttük.

Ebbe a csapatba vették föl közlegénynek Gábor Mózes és megirigyelte őt mindenki, mert nagy dolog volt abban az időben vörös sipkásnak lenni: csillag a csillagok közt.

A piski ütközet után kiadta Bem apó a jelszót: egész Erdély szabad legyen! S nem telt belé négy hét, az ellenség mind egy szálig kiszorult a székely földről.

De túl rajta, a szászok földjén, még mindig folyt a harc és Nagyszebenben megvetette lábát az orosz, azzal az eltökélt szándékkal, hogy ott utoljára megpróbálja a szerencsáját.

Bem apó odáig is követte, és ámbár serege számra nézve félig sem volt olyan nagy, bízott a honvédek vitézségében. Tán hallotta már a régi magyar közmondást hírből: ha rövid a kardod, toldd meg egy lépéssel!

A csata előtt magához intett Gábor Áront és így szólt hozzá:

– Fiam! A mai napon fog bebizonyulni, jó volt-e az az áldás, amelyet derék honfiaid akkor mondtak, mikor ágyúnak öntötték a harangokat. Nekünk csak öt ágyúnk van, az ellenségnek pedig huszonöt.

– Tábournok úr, mégis mi leszünk a győztesek! – válaszolt Gábor Áron – mert mi nem feleselünk ám, hanem mennyköveket szórunk.

Kiválogatta legjobb embereit a tüzérek közül és maga állott a legnagyobb ágyú mögé. Parancsolatnak pedig kiadta:

– Addig, amíg én másként nem parancsolom, kutyába se vegyétek a többi ellenséget, hanem csak ágyúira tüzeljétek.

– Páros viadal lesz ez, vitéz őrnagy uram? – kérdezte tréfás hangon egyik köztüzér.

– Az, fiam, mégpedig mennykövekkel!

Bem apó a vörös sapkás zászlóaljat rendelte ki öt ágyújának védelmére. Gábor Áron, amint ezt a rendeletet meghallotta, így szólt a zászlóalj parancsnokához:

– Bajtárs, legkisebb gondod legyen, hogy mi lesz belőlem. Öt magyar ágyú bőven elég arra, hogy huszonöt orosznak megfeleljen. Ti csak üssétek azt, aki közönséges fegyverrel dolgozik.

Tizenegy óra volt, mikor megkezdődött az ágyúcsata. Gábor Áron maga irányozta az első lövést, amely olyan jól talált. Hogy rögtön leszerelte és használhatatlanná tette a legnagyobb orosz ágyút.

...Már csak huszonnégy volt öt ellen.

– Ki az, aki olyan goromba hangon mond nekünk jó napot? – kérdezte Skariatin orosz tábornok a mellette álló hadsegédjétől.

A hadsegéd szeméhez illesztette messzelátóját és egy választolt:

– Úgy látom, hogy maga Gábor Áron.

Ismerte a vitéz lófő székelyt híreből és képmásai után, amelyek egész Erdélyben e voltak terjedve.

Skariatin, mintha villamos ütés érte volna, fészkelődött lován.

– Ah, hisz ez pompás! – mondotta élénken. – Rég óhajtok már ezzel az úrral ismeretséget kötni. – Én is tüzér vagyok, ő is. Csak hogy én végigjártam a háború nagy iskoláját és gyakoroltam azt, amit az iskolában tanultam. Próbáljuk hát meg, ki teszi le jobban a vizsgálatot?

Leszállott lováról és odaállott a legnagyobb ágyúja mögé. Maga célzott és elsütötte:

– Adjon Istenre, nesze, a fogadj Isten! – szólott nevetve.

Hát szó, ami szó, én meg tudom dicsérni az ügyességet még az ellenségben is és nem tartozom azok közé, akik kisebbitik. Hisz annál nagyobb a magyar dicsőség, ha föl van jegyezve róla, hogy nem pipogyák ellen küzdött. Skariatin lövése olyan szépen volt kicirkalmazva, hogy a golyó beetalált Gábor Áron ágyújának torkába. Hátra is lökte néhány lépéssel az ércóriást, úgy, hogy kissé megingott de azért nem dőlt fel. – Tán azért, mert harangokból készült!

Az oroszok tapsoltak a sikerült lövésnek, de a magyarok részen sem ijedtek meg. Sőt Gábor Áron meghajtotta magát és így szólt:

– Köszönöm tábornok úr, a szíves küldeményt.

– Beszéljünk mi is oroszul!

S nem telt bele két perc, kivétette az orosz golyót, újból töltött és elküldte Skariatinnak a magyar golyót.

Ez a lövés remek volt! Nemcsak hogy szétrobbantotta Skariatin ágyúját, de el is sodorta hadsegédét és a három orosz tüzért. Csak a másvilágon jutottak annak tudatára, hogy mit izent Gábor Áron.

– Ez az úr tud! – bölintott helybenhagyólag Skariatin, mialatt emberei egy másik ágyút toltak elő. – Viaskodjunk hát!

Megkezdődött a nagy páros viaskodás.

A csata többi részén szünetelt a harc, a két hadsereg beállott nézőnek. Csak két ember intézte a küzdelmet. Igazán méltó ellenfelek voltak és nem maradtak egymásnak adósai a felelettel.

Mikor már tíz orosz ágyú le volt szerelve, egyszer csak olyan hangot adott a Gábor Áron öreg ágyúja, mint mikor egy kristálykehely a nagy hőségben szétpattan. Belenézett a torkába: biz ott repedés volt.

A Skariatin mellett álló tüzér őrnagy odalépett a tizenegyedik ágyúhoz, célzott és éppen gyújtó nyilához akarta illeszteni a sziporkázó kanócot, mikor a tábornok megragadta karját.

– Mit mível? – rivallt rá.

A tiszt kárörvendve mosolygott:

– Lásza tábornok úr, az az úr, aki most nézi ágyúját, kitűnő célpont... Ha most rálövök, ő maga lesz ágyútöltelékké!

– Szégyellje magát! – kiáltott sápadtan a haragtól az orosz generális –, becsületes páros viadalban nem szabad csselfogáshoz nyúlni... Az az ember nem védelmezheti most magát és én védtelen ellenségre nem lövök!

...Biz, ha ellenség mondta is, de én följegyzem róla ezt a szép mondást. Olyan nagy idők voltak ezek, hogy az emberek csak tiszta fegyverrel akartak harcolni.

De az orosz tisztek zúgolódni kezdtek.

– Elég volt már a kedvtöltésből – szólott egy másik tábornok, aki Skariatinnak különben is ellensége volt.

Rábeszéléssel és majdnem erőszakkal arra kényszerítették Skariatint, hogy vezesse csatába az egész orosz hadsereget.

– Most rajtatok a sor! – intett Gábor Áron a vörös sapkásoknak, mikor észrevette, hogy az orosz vezért elvezetik emberei az ágyúk mellől.

Nem tel belé két perc, mint két háborgó, gátját ostromló folyam tört egymásra a magyar meg az orosz hadsereg. Vad dübörgéssel, eget ostromló riadással rontottak ki sáncaikból és bonyolódttak össze. Mindenütt elől a vörös sapkások. Mint az őserdők párduca, úgy törtetett élükön Gábor Mózes: az volt szívének egyetlen vágya, hogy megmutatja ma, mennyire érdemes ő a Gábor névre.

– Tábornok úr! – szólította meg egyszerre egy hang Skariatint, aki ott küzdött emberei sorában, akár csak egy közlegény.

– Ki szólít?

Én, Gábor Mózes, az székely gyerek, akit ön érdemesnek ítélt arra, hogy fiatalága dacára katona legyen. Meg akarom mutatni, hogy jól ítélt meg.

– Mit akarsz fiú?

– Egy szál kardra kérem. A bátyámmal nem győzte, hátha velem szemben több a szerencséje?

– Fiú ne keresd vesztedet! – mondá jó indulattal az orosz tábornok. – Sajnálám, ha éppen az én kardom nyitna rést testeden.

– Sose sajnáljon!

– Ha éppen kívánod!

Összecsaptak. A tábornok széles kardja szikrát csalt ki Gábor Mózes keskeny pengéjéből. Az oroszok észrevették a küzdelmet és Gábor Mózeset rohanták meg de Skariatin félreintette őket.

– Hozzá ne nyúljatok! – kiáltott – ez a fiú az enyém és ma meghódítom magamnak.

– De csak úgy, ha lehet, tábornok úr! – válaszolt a fiú.

Minden szó után egy csapás. Egyszerre csak nagyot szökött a tábornok paripája. Egy eltévedt golyó találta, leroskadt és maga alá temette Skariatint.

– Még találkozunk, tábornok úr! – kiáltott Gábor Mózes és messzire sodorta az utánok jövők rohamára.

A csata sorsa el volt döntve. Az oroszok sietve szedték föl elalélt vezérüket és a következő pillanatban búsan, visszavonulásra szólítva hangzott a kúrtszó az ellenség hadsorában.

Harmadnapra már nem volt orosz Erdély földjén. Elsöpörte őket az üstökös, kinek neve Bem apó.

...De csak azért mentek el, hogy – fájdalom – tiszszerte nagyobb erővel térjenek újból vissza.

IX. A kökösi hídnál.

Olyan aratás százötven esztendő óta nem volt Magyarországon, mint 1849 nyarán.

Élő embereket kaszáltak le és minden kalász, amely a földre hullott, egy-egy vitéz volt.

Nagyban folyt az aratás, az ország minden részében elhullott a nemzet színe-java: ifjúsága. De följegyzik róla a történet, hogy úgy ment a halálba, mintha multságba menne. Dalos ajkakkal, elszántan és vidáman. Akin halálos sebet ütött az ellenség fegyvere, még egyszer elkiáltotta, vagy elsóhajtotta, hogy éljen a haza és kihulló vérével pecsételte meg lángoló hazaszeretetését.

Túlságosan erős volt az ellenség. Az orosz újabb kétszázezer emberét küldte ellenünk, az osztrák megfeszítette végső erejét, az oláhok, a szerbek, a tótok és a szászok utolsó ostromra készültek. Valamennyi a magyar ellen tört, akinek az volt szemökben a nagy és megbocsát-hatatlan bűne, hogy szerette a szabadságot.

Remény nélkül küzdött már a magyar, a legvérmesebbje is jól tudta, hogy már csak a zászló becsületéért folyik a harc. A főrangú tiszték ott harcoltak a közlegények sorában és keresve-keresték az egyetlen megváltót: a halált.

Mert jól tudta mindegyik, hogy az ellenséges csapat fővezére magával hozott egy hosszú lajstromot, amelyben sok ezer név volt följegyezve. Ahova keresztet jegyeztek, az halálra volt ítélve, ahova egy számot, annak annyi esztendei súlyos börtön volt szánva, ahány egység volt abban a számban. És a vitézek föltették magukban, hogy megrontják az ellenségnek ezt a számítását.

Gábor Áron fejére ki volt mondva a halál. Nem tudták megbocsátani azt a bűnét, hogy fegyvert adott népe kezébe, mikor ez pusztá kézzel ment neki a harcnak.

Az uzoni síkon találkozott utoljára az ellenséggel. Felállította ágyúit, hogy még egyszer beszéljenek helyette.

Előtte való estén titkon levelet kapott az orosz táborból, amelyben Skariatín tábornok ezeket írta neki:

„Gábor Áron! Azt üzeni neked egykori ellenfeled, hogy jó lesz holnap meghalni. Bitófát szántak neked. De én nem akarom, hogy az, akivel becsületes harcban megküzdöttem, ilyen halállal múljék ki. Keress magadnak más halált, Gábor Áron! Ezt kívánja ellenfeled és jó barátod

Skariatín tábornok.”

A kökösi hídnál volt az utolsó küzdelemnek tanúja. Hej, ha a kövek beszélhetnének, de sok hős tettről szólna a regéjük!

A székelyföldi tüzérség teljes számban vette körül vezérét. Csonka vitézek, sebforradásos arcú, béna hősök, akiknek testén megvolt nyoma a száz csatának, amelyet végig harcoltak.

A kisdud sereg tízszerre erősebb ellenséggel állott szemben és hajnaltól estig folyt a csata, anélkül, hogy egy lépést hátráltak volna.

De egyre fogyott a számuk és kisebb lett a tér, amelyet megvédelmeztek, mint mikor a tenger bős hulláma támadja a gátat, és minden újabb rohamával egy-egy darabot mos el a partból.

Déltájban így szólt az orosz sereg vezére:

– Vessünk véget ennek a harcnak;

Tízezer embert küldött a kökösi híd ellen, seregének javát. Megnézte óráját és meghagyta tisztjeinek, hogy bármennyi emberéletbe kerül is, de húsz perc múlva ott lobogjon az orosz zászló a híd karfáján.

Gábor Áron még egyszer körülnézett, lelkébe véste a látóhatár képét, aztán így szólt:

– Vessünk hát ennek véget!

A nagy síkság megreszketett az orosz csapatok rohamától. A hátul jövők ellenállhatatlan erővel tölték maguk előtt az előjárókat. Az orosz tábornok a rohanó csapatok háta mögött állította fel ágyúit, amelyek kartácsra voltak megtöltve és el volt szánva, hogy a saját csapatjára lövet, ha meghátrálnának.

– Ilyen az orosz szokás, így élesztik az orosz katonákban a harckedvet és a halált megvető bátorságot.

Nem úgy magyar részen. Egy utolsó ima, egy végső fohász volt ott a lelkesedés lángjának szikrája. S maga Gábor Áron imádkozott kised serege élén:

– Te jószagos Isten! Azt akarod, hogy példát mutassunk a késő utókornak, hogyan kell meghalni annak, aki a hazáját szereti? Jól van, megnyugszunk bölcs akaratodban! De adj nekünk erőt ebben az utolsó harcban és engedd meg azt az egyet, hogy arccal az ellenségnek fordulva haljunk meg...

S az Isten megengedte, hogy a hősök végső óhaja teljesüljön.

Amint az ellenség a hídra lépett, Gábor Áron utószor sütötte el ágyúit, melyek széles rést törtek az oroszok sorában. Aztán odament a középső hídpillérhez, kezében égő kanóccal és nyugodtan várta be, míg a hidat egészen ellepi az ellenség.

Egy az eget megrázó dörrenés, a küzdők felett összezapó lángoszlop, a föld megingott – és a kökösi híd összeomlott.

...Ez volt Gábor Áron mennybemenetele.

Nagy lehetett azon a napon a mennyek országában az öröm, mikor egyszerre annyi hős jelentkezett vendégnek. Maga Gábor Áron vezette őket. Tépett zászlaja magasan lengett és most is rá volt írva:

„Éljen a szabadság!”

Magyar ifjak, és leányok, tanuljátok meg ezt a jelszót, és ha érte kell meghalni, ne féljetek a haláltól!

Mert élni fogtok a magyar nép szívében, emlékében és dalaiban, mint Gábor Áron ma is él.